

Проценко О. О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики та психології Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6175-4194>

Верифікація показань під час допиту неповнолітнього підозрюваного

Наукову статтю присвячено проблемним питанням, що виникають у практичних слідчих підрозділах Національної поліції України під час верифікації неправдивих показань у процесі допиту неповнолітнього підозрюваного в кримінальному провадженні. Верифікація неправдивих показань неповнолітнього підозрюваного в кримінальному провадженні може бути найважливішим й основним джерелом доказів під час судового розгляду. Нині бракує наукових робіт, присвячених тактичним прийомам верифікації неправдивих показань під час проведення допиту. **Метою** дослідження є отримання наукових висновків щодо верифікації неправдивих показань під час проведення допиту неповнолітнього підозрюваного на стадії досудового розслідування, а також надання обґрунтованих пропозицій з удосконалення тактичних прийомів верифікації неправдивих показань і практики їх застосування. **Методологічною основою** дослідження є діалектико-матеріалістичний метод, що сприяє розумінню об'єкта дослідження в контексті поєднання потреб науки та практики, методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування), що дало змогу детальніше усвідомити тактику виявлення неправдивих показань під час допиту неповнолітнього підозрюваного. У дослідженні використано спеціально-правові методи: порівняльно-правовий – під час аналізу норм матеріального й процесуального права, наукових категорій, визначень і підходів; історико-правовий – для висвітлення змісту основних понять: «неповнолітній підозрюваний», «тактика слідчих (розшукових) дій», «правовий статус» на підставі наукових поглядів і положень чинного законодавства; системно-структурний – для визначення завдань органів досудового розслідування України під час проведення слідчих (розшукових) дій та проблем правового статусу неповнолітнього підозрюваного; метод системного аналізу – для комплексного узагальнення особливостей тактики слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх підозрюваних. **Наукова новизна** полягає в тому, що в дослідженні теоретичних і практичних питань верифікації показань під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх підозрюваних сформульовано та обґрунтовано низку положень і **висновків**, зокрема вдосконалено розуміння структури верифікації показань і тактики слідчої (розшукової) дії за участі неповнолітнього підозрюваного відповідно до стадій підготовки, робочої, фіксації ходу та результатів, оцінки отриманих результатів у кримінальному провадженні; правовий зміст спеціального статусу неповнолітнього підозрюваного в кримінальному провадженні; основні засади залучення до проведення слідчих (розшукових) дій законного представника, педагога, психолога, лікаря, захисника, понятих та інших учасників з метою забезпечення психологічного контакту й досягнення завдань слідчої (розшукової) дії; криміналістичні рекомендації щодо застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження за умов слідчих ситуацій, пов'язаних із наданням неповнолітнім підозрюваним неправдивих показань; набули подальшого розвитку тактичні прийоми, що застосовують на робочій стадії проведення слідчої (розшукової) дії за участю неповнолітнього підозрюваного й полягають у психологічному вивченні особистості з метою подальшого використання отриманих даних для тактичних цілей; криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту неповнолітнього підозрюваного.

Ключові слова: кримінальне провадження; досудове розслідування; слідчі (розшукові) дії; тактика; виявлення; подолання; верифікація неправдивих показань; неповнолітній підозрюваний; допит.

Вступ

Неповнолітні підозрювані належать до особливої правової категорії, оскільки через віковий розвиток та соціальну незрілість вони не здатні повною мірою оцінювати характер і наслідки своїх вчинків, передусім з тяжких та особливо тяжких злочинів. Згідно з ч. 12 ст. 3 КПК України неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років ("Кримінальні процесуальні кодекси", 2012). Неповнолітні особи є повноправними членами суспільства України, і від того, яка увага привертатиметься їхнім потребам, залежить майбутнє України.

Завданням кримінального судочинства, передбаченого ст. 2 КПК України, є встановлення

істини у кримінальному провадженні, щоб «кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини» ("Кримінальні процесуальні кодекси", 2012). Встановлення істини у кримінальному провадженні здійснюється на підставі доказів, отриманих у порядку, передбаченому КПК України, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню ст. 84 КПК України ("Кримінальні процесуальні кодекси", 2012). Одним із найважливіших й основних завдань під час доказування є верифікація даних стосовно обставин кримінального правопорушення.

Теоретичним підґрунтям для вивчення проблеми тактики виявлення та подолання неправдивих показань становлять фундаментальні роботи, що розкривають концептуальні засади тактики слідчих (розшукових) дій, учених Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. К. Весельського, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. Я. Горбачевського, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. А. Колесника, В. П. Колмакова, М. В. Костицького, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та ін. Процесуальним питанням участі неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні присвячено дисертаційні дослідження А. Є. Голубова, Г. В. Дідківської, М. О. Карпенка, О. О. Левендаренка, С. В. Пастушенка, А. Б. Романюка, Т. В. Фоміної, О. Ю. Хахуцяк, Р. С. Холод. Криміналістичні аспекти вказаної проблематики досліджували Л. Л. Каневський, В. К. Комарков, М. О. Пасєка, В. Ю. Шепітько. Як вказує І. В. Сіроух, серед тактичних прийомів, які застосовуються під час допиту, слід зазначити такі: психологічний контакт, спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій, деталізація показань із метою виявлення суперечностей, використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами, акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним, переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей, несподіване пред'явлення допитуваному речових доказів (Siroukh, 2018, р. 275).

Водночас бракує наукових робіт, присвячених тактичним прийомам встановлення та подолання неправдивих показань під час проведення слідчих (розшукових) дій. Нині існує потреба в дослідженні тактичних прийомів верифікації неправди в показаннях неповнолітнього підозрюваного.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є отримання наукових висновків щодо верифікації неправдивих показань під час проведення допиту неповнолітнього підозрюваного на стадії досудового розслідування, а також надання обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення тактичних прийомів верифікації неправдивих показань та практики їх застосування.

Завданням дослідження є виокремлення та аналіз способів верифікації неправдивих показань неповнолітнього підозрюваного під час проведення слідчої (розшукової) дії в кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу

Під час проведення досудового розслідування щодо злочинів, учинених неповнолітніми, слідчий Національної поліції України здійснює провадження

з неухильним дотриманням процесуальних вимог. Причому проведення слідчих (розшукових) дій є головним засобом отримання (збирання) та верифікації даних щодо обставин кримінального правопорушення, а правильно обрана тактика їх проведення та своєчасне виявлення неправдивих даних забезпечує їх ефективність і досягнення поставлених завдань щодо встановлення істини по суті.

У главі 38 КПК України врегульовано низку питань, пов'язаних із дотриманням правового статусу неповнолітніх, особливостей кримінального провадження за їх участю та суб'єктів, що беруть участь під час проведення слідчих (розшукових) дій. Як відомо, проводити слідчі (розшукові) дії з неповнолітніми підозрюваними на досудовому розслідуванні має право слідчий, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Слідчий, плануючи та проводячи слідчі (розшукові) дії за участю неповнолітнього підозрюваного, повинен бути впевненим, що інформація в його показаннях є достовірною. Як відомо, першочерговою слідчою (розшуковою) дією є огляд, під час якого слідчому за особливими ознаками, а саме: відбитків слідів взуття, відбитків пальців рук, показань свідків, речових доказів, залишених злочинцем, – може встановити, що до злочину може бути причетна неповнолітня особа. З цього моменту починається збір повної інформації щодо можливої підозрюваної особи та її особистості. Зібравши достатньо доказів та інформації стосовно суб'єкта злочину, слідчий починає встановлювати об'єктивну істину шляхом верифікації даних стосовно обставин кримінального правопорушення з показань свідків, потерпілих та зібраних доказів щодо причетності неповнолітньої особи до злочину. Як результат він відповідно до вимог законодавства пред'являє підозру неповнолітньому та проводить його допит.

Під час допиту неповнолітнього підозрюваного для верифікації його показань слідчий повинен звернути увагу на такі моменти:

– особистість та обізнаність неповнолітнього підозрюваного (коли характер його показань, його особливості дозволяють дійти висновку про те, що він не здатний вигадати, перекрутити повідомлене);

– відсутність інформації (незнання неповнолітнім підозрюваним тих обставин, які мали бути відомі та не могли бути забутими, якщо його показання є вірними);

– рівень мовлення неповнолітнього підозрюваного (відповідність мовних особливостей показань його культурному рівню (нецензурна лайка, жаргонізми, професійна належність, лексичний запас);

– унікальність показань (якщо повідомлення має свою індивідуальність, то більш обґрунтовано вважати його правдивим);

– емоційна насиченість показань (правдиві показання мають порівняно більшу кількість суто особистих, емоційних моментів, посилянь і вказівок на переживання);

– критерій невідповідностей (сумлінний неповнолітній підозрюваний описує фрагменти та деталі події, не завжди й не в усьому узгоджує їх між собою; неповнолітній підозрюваний, який повідомляє неправду, робить спроби усунути невідповідності).

Також важливим для верифікації показань неповнолітніх є спостереження за поведінкою неповнолітнього підозрюваного та його психофізіологічними реакціями в процесі допиту. Воно не дає змоги виявити неправду у показаннях неповнолітнього підозрюваного, однак реєструє зовнішні прояви, які відображають динаміку стану неповнолітнього підозрюваного під час допиту, різне реагування на те чи інше запитання або на пред'явлений доказ. Усі ці зовнішні вияви не мають доказового значення, а виконують лише орієнтувальну функцію, щоб слідчий зміг спланувати подальші тактичні дії щодо встановлення об'єктивної істини.

Під час отримання від неповнолітнього підозрюваного даних щодо обставин кримінального правопорушення, слідчий їх аналізує та здійснює попередню їхню оцінку. Причому можливі такі варіанти:

1) відсутність у показаннях неповнолітнього підозрюваного даних, що зібрав слідчий під час проведення слідчих (розшукових) дій;

2) наявність у показаннях неповнолітнього підозрюваного даних, попередньо не встановлених (це може свідчити про неправдивість його показань або про недостатність обсягу зібраних даних стосовно обставин кримінального правопорушення).

Подолання встановленої неправди у показаннях неповнолітнього підозрюваного передбачає їх попереднє дослідження шляхом верифікації таких показань з різними даними, які є у розпорядженні слідчого (зіставлення окремих елементів у показаннях допитуваних, зіставлення з показаннями інших осіб тощо).

Також слідчий для встановлення неправди та з метою запобігання їй повинен знати можливі мотиви. Засобами усунення мотивів неправди при допиті є тактичні прийоми, розроблені на підставі методу переконання. Таким чином, неправда може бути відвернута на стадії встановлення психологічного контакту з допитуваним неповнолітнім підозрюваним. Використання тактичних прийомів, спрямованих на встановлення психологічного контакту, сприяє побудові безконфліктної ситуації допиту неповнолітнього підозрюваного й

одержанню правдивих показань. Проте усунути мотиви неправди й одержати об'єктивні показання за допомогою даної системи прийомів не завжди є можливість.

Викриття неправдивих даних у показаннях неповнолітнього підозрюваного передбачає необхідність урахування його процесуального становища та форми неправдивого повідомлення. На даному етапі слідчий під час допиту неповнолітнього підозрюваного повинен свої дії спрямовувати на:

– викриття неправди за повного заперечення неповнолітнім підозрюваним своєї вини та висуненні ним власної версії причетності до злочину;

– викриття неправди в ситуації часткового визнання підозри своєї вини;

– подолання замовчування неповнолітнім підозрюваним фактів, які цікавлять органи досудового розслідування;

– викриття неправдивої заяви про алібі, що виявляється під час проведення слідчих (розшукових) дій, полягає у постановці деталізуючих запитань щодо перебування допитуваного у вказаному місці; постановці контрольних запитань щодо фактів, точно встановлених у кримінальному провадженні; оголошенні фрагментів показань осіб, на яких посилався неповнолітній підозрюваний, стосовно суперечностей, що виникли; оголошенні показань осіб, які спростовують заяву про алібі; пред'явленні доказів, які підтверджують перебування неповнолітнього підозрюваного у місці вчинення злочину; оголошенні висновку експерта, результатів окремих слідчих (розшукових) дій, які свідчать про можливість перебування допитуваного на місці злочину;

– встановлення обмови (для подальшого викриття суб'єкта злочину);

– встановлення самообмови тощо.

Слідчий під час допиту повинен ставити відкриті, конкретні та деталізуючі запитання щодо обставин кримінального правопорушення. Якщо неповнолітній підозрюваний стверджує, що він ніколи не перебував на місці скоєння злочину, то слідчий повинен повідомити йому, наприклад, про виявлені в процесі огляду сліди його рук.

Визначити на основі ознак помилки та свідомої неправди, до якого виду належать неправдиві показання, – це не просте завдання, особливо тоді, коли у показаннях деяких осіб одна частина інформації може не відповідати об'єктивній дійсності у зв'язку з помилкою, а інша частина – у зв'язку зі свідомою неправдою суб'єкта.

Проблема полягає в доказуванні прямого наміру суб'єкта злочину на дачу неправдивих показань, оскільки жодна особа не скаже, що давала свідомо неправдиві свідчення навмисне, вона буде посилатися на те, що просто погано пам'ятає події, або на те, що на початковому

етапі слідчий неправильно записав або зрозумів показання.

З проблемою доведення свідомої неправдивості тих або інших показань пов'язано те, що практика притягнення осіб до кримінальної відповідальності за дачу свідомо неправдивих показань є незначною.

Особливості допиту неповнолітніх підозрюваних і тактика виявлення та подолання їх неправдивих показань обумовлюються такими чинниками:

- нормативно-правовим регулюванням, що здійснюється відповідно до глави 38 та норми КПК України;
- тактичними прийомами, міркуваннями та індивідуальними особливостями неповнолітніх;
- недостатнім обсягом знань та життєвого досвіду;
- слабкою здатністю до зосереджування уваги;
- підвищеною навіюваністю;
- меншим розвитком аналітичних навичок при сприйнятті й оцінці сприйнятого;
- тенденцією до змішування реально сприйнятого з уявлюваним;
- емоційністю суджень та дій тощо.

Неповнолітні також поступаються дорослим у здатності усвідомити подію в цілому, не завжди можуть виокремити головне. Вони частіше за дорослих помиляються, визначаючи відстані, інтервали часу, послідовності дій та подій. Неповнолітні швидше забувають сприйняті події, однак досить точно передають ті факти, які зацікавили їх. Вони мають підвищену збудливість, відрізняються неврівноваженістю характеру. Їм властиві швидкі зміни настрою та поведінкових реакцій, що помітно позначається на їх свідченнях.

Варто зауважити, що названі й деякі інші особливості психофізичного розвитку неповнолітніх, які проявляються також у процесі формування правдивих і неправдивих показань, та в поведінці неповнолітнього підозрюваного на допиті. Це підкреслює необхідність залучення відповідних учасників, якими, залежно від конкретної ситуації, можуть бути захисник, педагог, психолог, експерт-криміналіст (згідно зі ст. 490–491, 493 КПК України).

Допит неповнолітнього підозрюваного повинен здійснюватися відповідно до загальних засад тактики його проведення. Тактичні прийоми підготовки, здійснення, фіксації та оцінки результатів процесуальної дії у своїй системі складають його тактику.

Отже, якщо неповнолітній визнає себе винним, слідчий зобов'язаний ретельно перевірити достовірність такого визнання, оскільки в основі його може бути закладена самообмова з почуття помилкового товариства, «геройства», бажання

приховати дорослих організаторів. Оцінюючи показання неповнолітнього, треба мати на увазі, що якщо підліток дає правдиві показання, а слідчий в результаті неналежної їх оцінки застосовує прийоми для подолання брехні, це може призвести до порушення психологічного контакту між ними, допитуваний може замкнутися, що ускладнить проведення даної слідчої (розшукової) дії. Компетентний слідчий швидко виявляє ознаки, що свідчать про помилкові, заздалегідь підготовлені показання неповнолітнього (це можуть бути завчені розповіді, вживання висловів, не властивих даній віковій групі тощо). Верифікуючи інформацію в неправдивих показах неповнолітнього підозрюваного, слідчому потрібно з'ясувати, що стоїть за цим (слідування обраній «легенді», негативне ставлення до слідства, загроза, почуття неправильно зрозумілого товариства, солідарності).

Далі слідчому потрібно подолати неправдиві показання під час допиту, тому йому необхідно допомогти у формуванні правдивих показань, однак слідчий не повинен використовувати постановку запитань, що мають елементи навіювання (навідні питання). Слід вживати заходів щодо попередження дачі неправдивих показань та їх викриття (якщо такі будуть) під час допиту.

Варто наголосити на тому, що для верифікації показань неповнолітнього підозрюваного під час допиту вагомим значення набувають такі аспекти:

- процесуальний (дотримання вимог законності щодо всіх етапів допиту, а саме: залучення педагога, законного представника та захисника, які беруть участь у допиті, причому слідчому слід роз'яснити їхні права (ставити питання з дозволу слідчого; знайомитися з протоколом допиту й клопотати про внесення до нього доповнень і поправок) та обов'язок підтвердити після закінчення допиту своїм підписом правильність запису свідчень. За необхідності слідчий під час допиту може залучити спеціаліста або експерта. Вони відіграють активну роль – можуть давати пояснення з питань, що виникають у процесі допиту, ставити з дозволу слідчого питання неповнолітньому підозрюваному. Від правильного підбору учасників багато в чому залежить успіх допиту, а також виявлення та подолання неправдивих показань);

- психологічний (урахування психовікових особливостей, соціально-психологічної характеристики допитуваного, а саме: на початку допиту ставляться питання лише з позитивними відповідями, що не викликають хвилювання, поступово вони ускладнюються, наближуючись до суті розгляду ситуації, причому необхідно демонструвати спільні погляди, надається оцінка інтересів (гендерна рівність, місце проживання, земляцтво, захоплення – це заспокоює неповнолітнього підозрюваного, що надає

можливість слідчому з'ясувати показання із точно встановленими фактами, зміст фантазій, мрій неповнолітнього; встановлення інформації про участь неповнолітнього в учиненні злочину, пропонування допитуваному повторити розповідь в іншій послідовності);

– етичний (моральне ставлення слідчого до неповнолітнього підозрюваного), причому слідчий має певний психологічний вплив на неповнолітнього з метою отримання правдивих показань. Слідчий може використати метод переконання (повідомлення неповнолітньому відомостей з метою впливу на його емоції, інтелект, волю), метод викриття (передача неповнолітньому інформації з метою отримання більш повних відомостей), метод правомірного навіювання (шляхом вимоги, пропозиції, поради, прохання), метод емоційного експерименту (використання психологічного стану допитуваного), метод прикладу (особистий приклад з життя);

– виховний (ґрунтується на індивідуальному підході, вияві чуйності до особистості неповнолітнього; слідчий використовує образотворчі здібності неповнолітнього, посідає місце партнера в спілкуванні; виникає частота й стійкість візуального контакту, потреба природної, невимушеної міміки, жестів, схожості манери спілкування);

– тактичний (використання тактичних прийомів допиту залежно від слідчої ситуації).

Тактичними прийомами верифікації неправдивих показань під час допиту неповнолітнього підозрюваного є:

1) акцент на помилкових відомостях, повідомлених неповнолітнім підозрюваним, з метою попередження дачі подібних надалі;

2) безперечно, пред'явлення доказів і надання правомірного психологічного впливу дозволяють зупинити спробу дачі неправдивих відомостей на початку допиту;

3) демонстрація поінформованості слідчого, який отримав інформацію, що становить дані про причетність до злочину неповнолітнього підозрюваного;

4) доказів, які дають змогу затримати й допитати як підозрюваного або зробити в нього обшук, слідчий не мав;

5) інформація, надана слідчому працівниками ювенальної превенції, дозволяє йому за короткий час вивчити особистість неповнолітнього, його зв'язки, звички, захоплення, інтереси;

6) з'ясування в процесі допиту основних моментів у показаннях для подальшої їх перевірки;

7) звернення до почуттів неповнолітнього, розуміння його прагнення до самостійності, вчиненню сміливих дій тощо;

8) постановка контрольних питань щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення;

9) пред'явлення доказів у зростальному порядку й аналіз їх спільно з неповнолітнім;

10) відтворення допитуваному фрагментів допиту інших осіб, які дали правдиві показання, не розкриваючи їх загального обсягу;

11) постановка підлітку співставних питань, коли виникають суперечності з раніше даними їм показаннями або показаннями інших осіб.

Наукова новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дослідженні теоретичних і практичних питань верифікації показань під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх підозрюваних сформульовано та обґрунтовано низку положень і висновків, зокрема вдосконалено:

– розуміння структури верифікації показань і тактики слідчої (розшукової) дії за участі неповнолітнього підозрюваного відповідно до стадій підготовки, робочої фіксації процесу та результатів, оцінки отриманих результатів у кримінальному провадженні;

– правовий зміст спеціального статусу неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні;

– основні засади залучення до проведення слідчих (розшукових) дій законного представника, педагога, психолога, лікаря, захисника, понятих та інших учасників, з метою забезпечення психологічного контакту та досягнення завдань слідчої (розшукової) дії;

– криміналістичні рекомендації щодо застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження за умов слідчих ситуацій, пов'язаних із наданням неповнолітнім підозрюваним неправдивих показань;

– тактичні прийоми, що застосовують на робочій стадії проведення слідчої (розшукової) дії за участю неповнолітнього підозрюваного й полягають у психологічному вивченні особистості з метою подальшого використання отриманих даних щодо тактичних цілей;

– криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту неповнолітнього підозрюваного.

Висновки

Таким чином, важливого значення для верифікації даних стосовно обставин кримінального правопорушення набувають знання слідчого щодо психологічних особливостей формування показань, вікових та індивідуальних характеристик неповнолітніх, вербальних та невербальних ознак нещирості, брехні, неправди тощо. Тому слідчий має бути компетентним у галузі психолого-криміналістичних основ виявлення та подолання неправдивих показань.

REFERENCES

- Babanoski, K. (2018). Techniques of conducting interrogation during police investigation of crimes. *Knowledge - International Journal*, 28, 2101-2107. doi: <https://doi.org/10.35120/kij28062101k>.
- Kolesnyk, I.A. (2010). Taktuka vuvlennia ta neutralizatsii dobrosovisnykh pomylk u pokazanniakh svidkiv [Tactics for detecting and neutralizing bona fide witness testimony]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal Codex of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 13 kvit. 2012 r. No. 4651-VI [The Criminal Procedure Code of Ukraine from April 13, 2012, No. 4651-VI]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
- Konovalova, V.E. & Serbulov, A.M. (1983). *Sledstvennaia taktika: printsipy i funktsii* [Investigative tactics: principles and functions]. Kiev: RIO MVD USSR [in Russian].
- Konstitutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Pereverza, O.Ya. (2000). Formuvannia nepravdyvykh pokazan, sistema taktichnykh pruiomiv yikh vyavlennia i podolannia [Formation of false testimony, a system of tactical techniques for their detection and overcoming]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Ratinov, A.R. & Gavrilova, N.I. (1982). Logiko-psikhologicheskaia struktura lzni i oshibki v svidetelskikh pokazaniakh [The logical and psychological structure of lies and errors in testimony]. *Voprosu borby s prestupnostyu, The fight against crime*, 37, 48-54 [in Russian].
- Shabarovskyi, B. (2019). Perevirka pokazan svidka pid chas dopytu u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Verification of witness testimony during interrogation in the criminal process of Ukraine]. *Pidpriumnytstvo, gospodarstvo i pravo, Entrepreneurship, economy and law*, 6, 287-291. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.53> [in Ukrainian].
- Shynharov, D.O. (2017). Zabezpechennia prav ta zakonnykh interesiv osib pid chas provedennia dopytiv na stadii dosudovoho rozsliduvannia [Ensuring the rights and legitimate interests of individuals during pre-trial interrogations]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Siroukh, I.V. (2018). Zabezpechennia prav pidozriuvanoho pid chas dopytu pry rozsliduvanni zlochniv proty moralnosti [Securing the rights of the suspect during questioning in the investigation of crimes against morality]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 3, 272-275. doi: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-5-272-275> [in Ukrainian].
- Skichko, O.Iu. (2006). *Taktiko-psikhologicheskie osnovy doprosa nesovershennoletnikh svitatelei i poterpevsykh na predvaritelnom sledstvii* [The tactical and psychological basis of the interrogation of juvenile witnesses and victims at the preliminary investigation]. Moscow: Iurlitform [in Russian].
- Tsil'mak, O.M. (2011). Klyasifikatsiia definitsii sposobiv brekhni [Classification of definitions of methods of lying]. *Sotsialna psykholohiia, Social Psychology*, 2, 119-122 [in Ukrainian].
- Udalova, L.D. (2005). *Teoriia ta praktyka otrymannia verbalnoi informatsii u kryminalnomu protsesi Ukrainy* [Theory and practice of obtaining verbal information in the criminal process of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A.V. [in Ukrainian].
- Veselskyi, V.K. (1999). *Suchasni problemy dopytu (protsesualni, orhanizatsiini i taktichni aspekty)* [Modern problems of interrogation (procedural, organizational and tactical aspects)]. Kyiv: Pravnyk; NAVSU [in Ukrainian].
- Zhuravlev, Iu.G. (2011). Lozn i soputstvuiushchie kategorii kak obekt issledovaniia kriminalistiki [Lies and related categories as an object of investigation of forensics]. *Trudy Orenburhskogo instituta (filiala) Moskovskoy gosudarstvennoy iuridicheskoy akademii, Proceedings of the Orenburg Institute (branch) of the Moscow State Law Academy*, 13, 81 [in Russian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Babanoski K. Techniques of conducting interrogation during police investigation of crimes. *Knowledge – International Journal*. 2018. Vol. 28. P. 2101–2107. doi: <https://doi.org/10.35120/kij28062101k>.
- Колесник І. А. Тактика виявлення та нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 9 с.
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
- Коновалова В. Е., Сербулов А. М. Следственная тактика: принципы и функции. Киев : РИО МВД УССР, 1983. С. 25–26.
- Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- Переверза О. Я. Формування неправдивих показань, система тактичних прийомів їх виявлення і подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.

- Ратинов А. Р., Гаврилова Н. И. Логико-психологическая структура лжи и ошибки в свидетельских показаниях. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1982. Вып. 37. С. 48–54.
- Шабаровський Б. Перевірка показань свідка під час допиту у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 287–291. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.53>.
- Шингарьов Д. О. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення допитів на стадії досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.09. Харків, 2017. 19 с.
- Сіроух І. В. Забезпечення прав підозрюваного під час допиту при розслідуванні злочинів проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 272–275. doi: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-5-272-275>.
- Скичко О. Ю. Тактико-психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших на предварительном следствии. М. : Юрлитформ, 2006. 183 с.
- Цільмак О. М. Класифікація дефініцій способів брехні. *Соціальна психологія*. 2011. № 2. С. 119–122.
- Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : монографія. Київ : Паливода А. В., 2005. 324 с.
- Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія. Київ : Правник ; НАВСУ, 1999. 126 с.
- Журавлев Ю. Г. Ложь и сопутствующие категории как объект исследования криминалистики. *Труды Оренбургского института (филиала) Московской государственной юридической академии*. 2011. № 13. С. 81.

Стаття надійшла до редколегії 19.09.2019

Protsenko O. – Ph.D in Law, Associate Professor of the Department of Forensics and Psychology of the Odessa State University of Internal Affairs, Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6175-4194>

Verification of Testimonies during the Interrogation of a Suspected Minor

*The scientific article is devoted to problematic issues arising in the practical investigative units of the National Police of Ukraine during the verification of false testimonies during the interrogation of a minor suspected of criminal proceedings. Verification of the false testimony of a minor suspected in a criminal proceeding may be the most important and the main source of evidence during the trial. Currently, there are not enough scientific works on tactics for verifying false testimonies during interrogation. The **purpose** of the article is to highlight problematic issues at the planning and interrogation stages of suspected minor, to identify and overcome false testimonies. The proposed algorithm of actions and tactics for verifying false testimonies for the investigator during investigative (search) actions, namely interrogation with the participation of a suspected minor. It is important to highlight for the investigator of the National Police of Ukraine that the information in the testimony of suspected minor is reliable and the testimony corresponds to the objective reality of the real course of events, due to mistake or deliberate lie, since to a certain extent it concerns the exposure and identification of lies, the most rational consequences of this in criminal proceedings. In Ukraine, there is currently a need for a comprehensive and comprehensive coverage of the tactics of verifying false testimonies during investigative (search) actions involving minor suspects, in accordance with the provisions of international treaties, consent to be binding by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, European practice of human rights courts, in the formation of forensic recommendations. Therefore, the article highlights the structural components of the tactics of identifying and overcoming false testimonies. It is noted that the content of the interrogation of suspected minor highlights important aspects, namely: procedural, ethical, educational, tactical and the location of the interrogation. The main tactical methods for verifying false testimonies during interrogation are identified, one of the main tasks for the investigator is to establish psychological contact.*

Keywords: criminal proceedings; pre-trial investigation; investigative (search) actions; tactics; identification; overcoming; false testimony; suspected minor; interrogation.